

Den politiske Sontag

Moderna Museets symposium *Om fotografi: Arvet efter Susan Sontag* tog i högre grad fasta på den amerikanska författarens tankar om politik, än hennes idéer om fotografi.

Av Rebecka Katz Thor 27.04.18 Rapport

Stillbild från Lisa Tans film *Notes from Underground* (2013) som visades under symposiet.

Susan Sontag hade fel, men det är inte det viktiga. Så inleder fotografiteoretikern Susie Linfield sitt anförande under Moderna Museets symposium om Sontags tänkande kring fotografiet, för att sedan direkt vända sig till den samtida politiska situationen i USA.

Linfields tes är att Sontags styrka var hennes tankar om politik, framför hennes tankar om fotografi. Lite överraskande på ett fotografisymposium så vill Linfield främst använda Sontag för att reflektera över hur ett motstånd mot Trump kan formuleras. Problemet är välbekant: Trump utmanar demokratin genom att göra det omöjligt för hans motståndare att bemöta honom med traditionella journalistiska metoder. Vad vi behöver är då «ett nytt tänkande», och för detta kan vi vända oss till Sontag, menar Linfield, och citerar den amerikanske författarens beskrivning av skrivandet som ett sätt att *bli av* med idéer, snarare än att bekräfta dem. Sontag formulerade det som att om hon en dag skulle hålla med sig själv, så skulle det innebära att «hon hade slutat tänka».

Den centrala texten Linfield refererar till är Sontags bok *Trip to Hanoi* (1969) där hon upplevde att den nordvietnamesiska verkligheten inte mötte hennes förväntningar. Sontag reste dit som en solidaritetsakt, men fann sig oförmögen att knyta an både till det nordvietnamesiska

narrativet och människorna. Hon beskriver dem som ädla och värdiga att beundras, vilket hon senare kritiserats för. Sontag blev sedermera uttalad anti-kommunist.

Lynn Gilbert, porträtt av Susan Sontag, 1979.
Foto: Wikimedia Commons.

Mot denna bakgrund kan vi återvända till auditoriet i Modernas källare, på vårens första varma dag. För vad Linfield vill komma fram till är en förståelse av att alla krig inte erbjuder en enkel eller tydlig moralisk position. Snart kommer diskussionen fram till Syrien och vad fotografi kan, eller inte kan, göra idag. För vad som är nytt med kriget i Syrien är att förövarna själva ivrigt dokumenterar och sprider representationer av de övergrepp de själva begår. Vad Linfield sedan gör, påverkar upplevelsen av resten av dagen.

Långsamt, under tystnad, bläddrar hon igenom bilder tagna av underrättelsetjänsten i Syrien, av den nu avhoppade fotografen «Cesar». Det är bilder av lik, kroppar i onaturliga ställningar på marken, märkta av den tortyr de utsatts för. Bildmässigt liknar de fotografier från Förintelsen. Avmagrade och lämnade, inte värda mer i livet än i döden. En person framför mig reser sig och går ut med ljudliga steg.

Dessa bilder är klassiska «chockbilder» i Roland Barthes terminologi, bilder som han menar är överdeterminerade av fotografens chock, vilket möjliggör en reaktion hos betraktaren. Fotografen har redan gjort anspråk på chocken, och för oss som ser bilden återstår bara en uppgiven passivitet. Linfield formulerar det som att bilder inte skapar en moralisk position, utan bara kan förstärka en, men om ingen handling föds ur detta så är de bilder hon visar ändå verkningslösa. Fotografi kan inte ses som den «räddande akt» som krigsreportern Marta Gelhorn hoppades på, men att beskylla bilden för att inte gör nog är att avsäga sig ansvar.

Susie Linfield är professor i journalistik vid New York University, och talade om Susan Sontags idéer i relation till dagens politiska läge.

Så vad vi göra? Konstnären Lisa Tan är den enda som försöker sig på ett konkret svar. I den avslutande paneldiskussionen lyfter hon fram hur hon klickar på artiklar om Syrien utan scrollera genom hela texten eftersom mediehusen numera läser av hur långt läsaren följer med i artikeln innan hen klickar vidare. Om vår enda väg framåt är att sluta komma överens med oss själva, så är den nyaste tanke som yttras under symposiet.

Linfields föreläsning följs av en visning av Tans film *Notes From Underground* (2013), som bland annat bygger på scener ur de filmer som Sontag gjorde i Stockholm i skiftet mellan 1960- och 70-talet. I Tans film är Sontag komplex, både i närvaron som röst men också i sin egen motstridighet. Tan återvänder till och återanvänder Sontags egna ord och filmer, men försöker inte bena ut dem utan låter bilder och ord förenas och kollidera om vartannat.

Efter filmvisningen föreläser konsthistorikern Anna-Kaisa Rastenberger, och relaterar Sontags essä «The Aesthetics of Silence» från 1967 till teorier om utställningsrummet. En svår sak att göra efter den akuta upplevelsen av bilderna från Syrien. Gallerirummets ideologi verkar för mig, där och då, irrelevant och det framstår nästan som att Rastenberger känner samma sak. Ändå finns det en potentialitet i kopplingen mellan tystnad och tomhet. Som Sontag skriver i essän: «att titta på något tomt är fortfarande att titta/fortfarande att se», vilket kan återknytas till den passiva blicken på bilderna av övergrepp – för trots vår förflamning så ser vi ju i någon mening.

Anna-Kaisa Rastenberger är professor vid Bildkonstakademien i Helsingfors, och talade om Sontags idéer i relation till utställningsrummets ideologi.

Dagen avslutas tidigt, då en av talarna uteblivit. Internets tillgängliggörande av bilder av övergrepp och lidande, och betraktarens kritiska omdöme avhandlas i generella termer. Linfield argumenterar, i relation till personen som lämnade rummet, att de bilder hon visade inte exploaterar utan belyser, och att vi måste bibehålla vår förmåga att chockas. Det är här någonstans hela diskussionen börjar kännas både förenklad och framförallt daterad.

Jag kommer att tänka på Judith Butlers produktiva läsningar av Sontag från senare år. I sin bok *Krigets Ramar* (2009) och framför allt i essän «Torture and the Ethics of Photography: Thinking with Sontag» ser Butler kameran som en aktiv agent och bilder som något som blir till för kameran (hennes exempel är fotografierna av tortyren i Abu Ghraib). I dessa texter blir bildens ramverk avgörande för förståelsen, vilket skiljer sig från en diskussion av bild på nivån av representation. En sådan vidare förståelse av hur bilder produceras och reproduceras uppfattar jag som en mer givande ingång till fotografiets politik, än en diskussion som uppehåller sig vid vad bilderna eventuellt gör eller inte gör med betraktaren.

Paneldiskussion under Moderna Museets Susan Sontag-symposium.